Jussi Lind

Vastine eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Asia: HE 70/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriön vastineen hallituksen esityksen eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta.

Sosiaali- ja terveysnimisteriö esittää vastineenaan seuraavaa:

Jälkikäteistarkistukseen ehdotettavat muutokset

Ehdotuksessa osa syntyneestä ylijäämästä jäisi rahoituspohjaan ja toisaalta koko syntynyttä alijäämää ei kokonaisuudessaan enää lisättäisi rahoituksen pohjaan.

Hyvinvointialueiden lausunnoissa sinällään ymmärretään kustannusten kasvun hillinnän sekä kannusteiden tarpeellisuus. Valtaosin hyvinvointialueet totesivat lausunnoissaan, että hyvinvointialueiden nykyisessä vaikeassa taloudellisessa tilanteessa omavastuun kasvattaminen lisäisi riskiä alueiden todellisten kustannusten ja rahoituksen erkaantumiselle. Annetuissa lausunnoissa painottui niin ikään rahoituksen ja lakisääteisten velvoitteiden välinen ristiriita. Lähtökohtaoletus lausunnoissa vaikutti olevan, että alijäämät ovat pysyvä asioiden tila, jolloin omavastuun kasvattaminen pidemmällä aikavälillä toki leikkaisi hyvinvointialueiden rahoitusta. Muutosohjelmalla kuitenkin tähdätään nimenomaan toiminnan sopeuttamiseen käytettävissä olevaan rahoitukseen.

Lausunnoissa ei juurikaan ole huomioitu, että em. omavastuu toimii molempiin suuntiin, se siis tuo lisärahoitusta alueille tilanteessa jossa hyvinvointialueiden tulos paranee. Ottaen huomioon nyt toimeenpanossa olevat muutosohjelmat sekä jälkikäteistarkistuksen tuoman lisärahoituksen vuodelle 2025, on hyvinkin mahdollista, että esitetty malli jopa parantaisi hyvinvointialueiden rahoitusasemaa vuonna 2026.

Muiden lausunnon antaneiden toimijoiden lausuntopalaute noudatteli jokseenkin hyvinvointialueiden linjaa, keskeisenä huoli rahoituksen riittämättömyydestä.

Usean hyvinvointialueen lausunnossa viitattiin yleisellä tasolla rahoitusmallin kokonaistarkastelun tarpeeseen, täsmentämättä kuitenkaan tarkemmin sitä, miltä osin tarkastelua tulisi tehdä. Mallin tarkastelun osalta voi todeta, että valtiovarainministeriön marraskuussa 2023 asettamassa hyvinvointialueiden rahoituksen kehittämistyöryhmässä valmistellaan parhaillaan hallitusohjelmassa linjattuja muita hyvinvointialueiden rahoitusta koskevia muutoksia. Valmisteluryhmän työn tueksi on asetettu tammikuussa 2024 myös hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän edustajista koostuva neuvonantajaryhmä. Rahoitusmallin uudistamisen II vaiheen muutoksia koskeva esitys on tarkoitus antaa eduskuntaan keväällä 2025 ja muutosten on tarkoitus tulla voimaan vuoden

2026 alusta. Esitys sisältäisi muutosehdotuksia rahoituksen aluekohtaiseen määräytymiseen vaikuttaviin sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetekijöihin, olosuhdetekijöihin ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kertoimeen (hyte-kerroin) sekä siirtymätasausten tarkastelun.

Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi menettelyn lisäävän kustannusten hillinnän kannustimia verrattaessa nykysäädösten mukaiseen menettelyyn. Ministeriö kuitenkin näkee tärkeäksi, että omavastuuosuuden ja ehdotetun porrastuksen vaikutuksia hyvinvointialueiden rahoitukseen tarkastellaan tulevina vuosina, jotta mahdolliseen kustannusten ja rahoituksen väliseen eriytymiseen voidaan ajoissa reagoida, ja tarvittaessa myös muuttaa omavastuuta, mikäli tarvetta siihen ilmenee.

Asiakasmaksuihin säädettävien muutosten huomioon ottaminen

Ehdotuksessa tehtävämuutoksista erilliset asiakasmaksuihin säädettävät asiakasmaksujen tasoon, perusteisiin tai maksullisuuden alaan tehtävät muutokset ehdotetaan otettavaksi huomioon rahoituksessa tehtävämuutoksia vastaavalla tavalla etukäteen.

Hyvinvointialueiden lausunnoissa yleisesti vastustettiin maksumuutosten huomioimista heti niiden voimaantulosta alkaen. Useimmissa lausunnoissa todettiin, että todellinen maksukertymä ei välttämättä vastaa laskennallista kertymää esimerkiksi luottotappioista ja hallinnollisesta työstä johtuen. Myös alueellisen itsehallinnon nähtiin lausunnoissa kaventuvan. Yleisesti nähtiin ongelmallisena se, että asiakasmaksujen korotukset eivät ehdotuksen myötä kohenna hyvinvointialueiden taloutta vaan päinvastoin ehdotuksen on nähty heikentävän sitä

Muiden lausunnon antaneiden toimijoiden lausuntopalaute noudatteli jokseenkin hyvinvointialueiden linjaa, keskeisenä näkymä maksujen nostamisesta ja sen vaikutuksista palveluihin hakeutumiseen, mm. heikossa taloudellisessa asemassa olevien ihmisryhmien kannalta.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että asiakasmaksusääntelyn muutosten huomioiminen rahoituksessa on lähtökohtaisesti perusteltua, sillä pohjimmiltaan kyse on siitä, mitä tehtäviä ja missä määrin rahoitetaan verovaroin ja missä määrin palvelun käyttäjän omalla kustannuksella. Sosiaali- ja terveysministeriö näkee, että asiakasmaksumuutosten (kuten myös tehtävämuutosten yleisemminkin) todellinen euromääräinen vaikutus tulisi saada mahdollisimman realistisesti arvioitua, jotta vähennys voitaisiin tehdä hyvinvointialueiden rahoituksen turvaavalla tavalla, eikä vähennystä tehtäisi liian suurena. Lisäksi asiakkaiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta yhtenäiset valtakunnalliset asiakasmaksut olisivat perusteltuja.

Ministeriö toteaa myös, että mahdolliset todellista maksukertymää hyvinvointialueilla vähentävät vaikutukset, joita välttämättä ei ole mahdollista arvioida maksumuutoksia valmisteltaessa euromääräisesti, voivat kasvattaa hyvinvointialueiden rahoituksen

jälkikäteistarkistuksessa huomioitavia nettokustannuksia, jolloin ne voivat tulla/tulevat huomioiduksi hyvinvointialueiden valtionrahoituksessa jälkikäteen.

Toteamme lisäksi yleisesti asiakasmaksuja koskien, että asiakasmaksujen maksukatto suojaa osaltaan palvelujen käyttäjää kohtuuttomaksi nousevalta kokonaismaksurasitukselta kalenterivuoden aikana. Hyvinvointialueilla on lisäksi oikeus, joissakin tapauksissa velvollisuus, huojentaa asiakasmaksuja asiakasmaksulaissa tarkemmin säädetysti.

Jussi Lind, erityisasiantuntija